

stroke, kakor pravnštvo, zdravništvo, davstvo itd. Učitelj si mora torej jemati učenje na učiteljišču za zgled tudi za razširjenje svojega znanja na one stroke življenja, ki so potrebne v javnem življenju. Učiteljska društva in posebno „Zaveza“ si morajo torej postaviti kot nalogo, da popularno razvijajo znanje, potrebno učitelju, da vplivajo v javnem življenju tako, kakor učiteljišče razpravlja posamezne stroke vede, ki je potrebna za splošno ljudsko izobrazbo. Prvi pravni pojmi o zadružništvu, o občinskih in davčnih zadevah vsekakor sodijo med splošno ljudsko izobrazbo. Ako je naš „liberalni“ zakon izključil učenje teh temeljnih pojmov iz učiteljišča, je vedel, da to stori zato, da učitelj ne postane v istini prevpliven.

Ugovarjalo se bo tudi, da učiteljskim društvom kot strokovnim društvom ne bo mogoče javno zastopati mnenja, kakor smo ga razvijali v naših člankih, in tudi ne bodo mogla naravnost vplivati na to, da učiteljstvo razširi svoje delovanje na stroke, ki segajo v politično delo. No, isto velja tudi pri organizaciji duhovščine. Organizovana je formalno zgolj za strokovno izobrazbo, vendar pa različni shodi in zbori duhovščine služijo mogočno v to, da se duhovščina za politično delo združuje in organizuje, vendar je nje stanovska in strokovna organizacija obenem tudi politična, morda dejanski. Učiteljstvo naj ima svoja strokovna društva; pri shodih in zborovanjih teh in posebno „Zaveze“ pa se da prirediti toliko zaupnih shodov in se da razgovoriti vse potrebno za organizacijo učiteljstva v javnem življenju, da služi strokovna organizacija posredno tudi za politično organizacijo učiteljstva.

V teh kratkih člankih je nam bil namen opozoriti učiteljstvo na to, da mora nastopiti pot obširnega in trudapolnega dela, ako si hoče pridobiti ono veljavo, katero želi, in katera mu tudi dejansko gre. S tem, da se obračajo samo na druge faktorje javnega življenja, da naj ti delajo na to, da se razmere učiteljstva izboljšajo, še dolgo ne dosežejo tega, kar je obetal že prvotni šolski zakon. Dokler bodo učitelji ali vsaj velika večina govorili: „Kako naj se učimo in delamo poleg svoje strokovne izobrazbe še za izobrazbo v drugih strokah javnega življenja pri uborni svoji plači, pri kateri nam ni ne živeti, ne umreti“, toliko časa tudi težko, da si učiteljstvo kaj pridobi. Prvi voditelji učiteljstva so bili pač oni, ki so poleg svoje borne plače žrtvovali vse svoje moči za svojo izobrazbo, ki je segala čez strokovno, ki so segali v javno življenje in provzročili s tem gibanje učiteljstva po izboljšanju njegovega stanja. Čimbolj se razširjajo taki elementi med učiteljstvom in čimbolj prihaja splošno to stremljenje, tem bliže bo tudi učiteljstvo svojemu smotru in postane gotovo tako mogočen faktor kakor je duhovščina. Nismo pisali teh člankov, da bi hujskali učiteljstvo proti duhovščini, da naj nastopi proti nji; pisali smo jih s prepričanjem, da učitelj poleg duhovnika ne more imeti veljave, ker duhovščina ne odstopi od motorja vsega svojega nastopanja v političnem življenju, od gesla: „Kdor ni z nami, je proti nam“. Svetovali bi prvi, naj učiteljstvo složno nastopa z duhovščino in složno dela z njo. A vemo, da ima učitelj voliti le dvoje: ali pod duhovščino za njo, ali poleg nje za splošni blagor in podvigo svojega stanu. Složno z duhovščino ni mogoče, ako se učiteljstvo neče odreči vplivu v javnem življenju, dokler velja rek: Kdor ni z nami, je proti nam. Ne mislimo tudi, da bi učiteljstvo

nastopilo izzivalno proti duhovščini, nasprotno, ako smo bili tako odkritosrčni, da smo stavili učiteljstvo v neko nasprotstvo proti duhovščini, smo to storili z nasvetom, da je edino prava pot, priti v okom nadvladju duhovščine z neprestanim delom in naporom. V delu se učiteljstvo ojači duševno in moralno, se dvigne tudi nad izobrazbo duhovščine in po tej poti postane učitelj odločilen činitelj v javnem življenju tudi brez vsakega osebnega boja z duhovniki, s katerimi živi in vpliva na mase vzporedno. Ti kratki članki imajo še posebe namen, zbuditi učitelje, da se oglase, da se pretrese ta predmet vsestranski in tako podaja učiteljskim društvom in „Zavezi“ material, kako naj se oprimejo te svoje nove naloge, da učiteljstvo organizujejo tudi kot politično moč.

Učitelj in duhovnik.

IV.

Torej le z roko v roki mora iti duhovščina z učiteljstvom, ako ji je v istini na tem, da narod ne propada. Saj mi vendarle mislimo, da nimate le na jeziku blagra narodovega, ampak da ga imate tudi na srečju, saj je to vaša edinanaloga, vaš poklic: skrbeti za večni, pa tudi za časni blagor ljudstva, iz katerega ste in med katerega je vas poslal Bog.

Izpolnujoč pa to svojo nalogo, morate skrbeti za moralno življenje naroda! To trdite sami vedno in vedno. Sedaj pa povejte, če vam naša slovenska šola, oziroma naše slovensko učiteljstvo kdaj in kje stavi ovire v tem vašem stremljenju?

Ako se kaj takega vrši morda v ljudskih šolah drugih dežel, ali v srednjih in višjih šolah — to nas nič ne briga! Potegujte se, da se tam razmere izpremenijo; mi trdimo z mirno vestjo, da se v šoli ne pregrešujemo proti ukom naše vere, ker nimamo take hudobnosti, niti prilike, niti volje v to. Poleg tega ima pa cerkev še vedno toliko sonadzorstva v šoli, da lahko takoj prepreči vsak poskus, otrokom vcepljevati v glavo ideje, katere se bi ne strinjale z nauki naše vere. Sploh bi pa nas predaleč zavedlo, ako bi hoteli tu razmotrivati natančneje verske odnose na naši ljudski šoli, ako bi pisali o verskih vajah: o izpovedi, sv. obhajilu, o šolskih mašah, o molitvi, o razlagi božjih in cerkvenih zapovedij od strani učiteljstva, o priporočevanju ljubezni do bližnjega, o usmiljenju itd. itd.*) Le toliko rečemo, da bi tudi duhovni nadzorniki — ako bi jih imeli — nam pripoznali, da izvršujemo svojo dolžnost tudi v tem obziru. Gospodje, izvršujte jo tudi vi; manj politikujte, pa več poučujte v šoli in cerkvi, in boljše bo za vas, za nas in za ljudstvo!

Kar se tiče torej verske vzgoje naše mladine, je vam naša šola poštena sotrudnica, in nikakor nimate prav, da jo pobijate.

Drugi del vaše misije na tem svetu je pa ta, da skrbite tudi za časno srečo vam izročeneega ljudstva. Cerkev kot taka pač ne more v tej zadevi mnogo storiti. Nikakor se nočemo dotakniti vzvišenosti naših verskih naukov, vendar pa trdimo, da je treba dandanes člo-

*) To razmotrivanje bi bilo nasproti duhovnikom, zbranim okolo „Slovenca“ — brezuspešno. Uredn.

veku znati poleg kršćanskega nauka še marsičesa drugoga. To je cerkev tudi sama spoznavala in je ustanavljala šole, v katerih so se poučevale vede, katere niso v najtesnejši zvezi z verskim naukom. Vi sami trdite, da cerkev ni proti šolam in da prava veda nikakor ne nasprotuje veri. V ljudski šoli o vedah ni toliko govora; kar se tu poučuje, so le večinoma elementarne osnove različnih učnih strok. In če ni veda nevarna veri, tem manj se mora trditi to o ljudskošolskem pouku.

Za kaj se vam torej gre? Ali ste toliko vneti za pravi blagor naroda, da si želite ljudsko šolstvo izboljšati, ako ga dobite v svoje roke?

Ni stvari, katera bi bila popolna, tudi naše šolstvo se bi dalo izboljšati in se bo še izboljšalo; vendar pa ne bodite hudi, ako zmajujemo z glavo pri mislih, da bi ga vi hoteli izboljšati!

Naše šolstvo je napravilo v zadnjih tridesetih letih, odkar se je odvzelo cerkvenemu oblastvu, tak korak naprej, kakršnjega ni storilo prej stoletja, in zato dvomimo, da bi imeli vi sposobnost pa tudi voljo, povzdigovati šolstvo!

Naša ljudska šola vzgaja in poučuje; oboje v zadostni meri. Ako stremite vi res za tem, da se naš narod vzgaja in poučuje, potem ne morete biti šoli nasprotni; ker pa ste ji nasprotni, kažete s tem, da vam gre za kaj drugega.

Može li učitelj ostati u školskoj sobi i za vrijeme pouka u vjeronauku?

I.

Otkada smo božjom providnošću zadobili državni zakon 25. maja 1868 (D. Z. L. br. 48), koji nas je emancipirao od crkvene recte od svećeničke vlasti, te nas stavio na vlastite noge, da se krećemo u slobodnijem duhu, u duhu civilizacije; otdada, svećenici, ljutiti što im je premoć nad učiteljstvom punim pravom istrgnuta iz osvetničkih ruku, naprežu sve sile, da i ne dopuštenim načinom uzdrže tu premoć i ondje, gdje bi oni inače morali biti podređenici a ne poglavari. Hoću, da kažem u poslu vjeronauka u pučkim školama.

Kateheta, kada stupi u školsku sobu, misli, da je viši od razrednog učitelja, viši od istoga ravnajućeg učitelja, pa ne samo, što nema toliko uljudnosti, da bi ulazeći pokucao na vrata, nego njegova neotesanost dolazi dotle, da glasno tjera ravnajućeg učitelja iz školske sobe, kažući mu, da ovaj nema prava, da ostane u njoj za vrijeme vjeronauka. Ne mari što ravnajući učitelj izjavljuje, da neostaje, da bi nadzorovao katehetu u njegovom predavanju, nego da će se u tom držati pasivnim kao prosti slušatelj, pače da mu ustupa i odlično mjesto kod stola, a on da će sjesti na podređeno mjesto i baviti se mirno službenim poslom kao redakcijom spisa, klasificiranjem i. t. d. Ali kateheta odrešito odgovara: »Nipošto, ja sam sada ovdje gospodar! Ako pak ravnajući učitelj, držeći se svoga prava, ostaje ipak u školskoj sobi, onda kateheta bježi iz nje, zapusti vjeronauk, a onda tuži učitelja (denuncijanstvo, to je velika moć nekujih pače većine svećenika u Istri) na školsku vlast, koja nevjerojatno ali ipak istinito, šalje učitelju ukaz, da ne smije ostajati u školi za vrijeme vjeronauka. Eto onda svećenik dobije prevlast nad učiteljem, a učitelj povraća se na ono stanovište, na koje ga je natražnjaštvo bilo postavilo prije zakona g. 1868.

(Dalje.)

Učiteljski pravnik.

Priobćuje „Pedagogičko društvo“ v Krškem.

(Dalje.)

Učiteljske pravice v intelektualnem (duševnem, moralnem) obziru.

B.

Stanovske učiteljske pravice.

Moralno moč in veljavo je dobilo učiteljstvo z drugimi stanovi vred, ko je padel v Avstriji absolutizem, ko se je uvedlo ustavno življenje. Z drugimi stanovi vred je učiteljstvo pridobilo veliko z državnim zakonom z dne 21. grudna 1867, s katerim so se uredile temeljne pravice avstrijskih državljanov. Posebno je pa bil za učiteljstvo važen državni zakon z dne 25. vel. travna 1868, s katerim je bil pokopan konkordat, t. j. pogodba, zavoljo katere je bilo šolstvo podvrženo glede nadzorstva cerkvi. S tem, da se je konkordat odpravil, in da se je razmerje med šolo in cerkvijo drugače uredilo, je pridobilo učiteljstvo veliko moralne moči in veljave. Bilo ni več podložno le enemu, sicer jako spoštovanemu stanu, marveč je prišlo pod nadzorstvo države. Država je sicer to nadzorstvo res tako uredila, da so dobili uradniki največ vpliva, toda zakonodajstvo je novo šolsko nadzorstvo uredilo v ustavnem duhu, ker je ustanovila za šolsko nadzorstvo veliko korporacij, za katere je odredila, da jih mora duh ustave in parlamentarizma prešinjati. In učiteljstvo se ravna le po duhu naših dobrih šolskih zakonov, na katere je priseglo, ako pazi, da se pri izvedbi šolskih zakonov in sploh pri šolski administraciji ne greši zoper ustavnost, zoper parlamentarna pravila, določena največ še v samih zakonih. Na podlagi državnega zakona o šolskem nadzorstvu so izišli deželni šolski zakoni, kateri so pri šolskem nadzorstvu dovolili vsem stanovom in tudi učiteljem, da sodelujejo, soglasujejo in skupno odločujejo v šolskih in učiteljskih zadevah.

Radi tega bomo glede stanovskih intelektualnih ali moralnih pravic učiteljstva govorili: 1.) o pravicah učiteljev v domačem učiteljskem zboru; 2.) o pravicah učiteljev, katere imajo v svojem uradu, v svoji službi; 3.) o učiteljskih pravicah a) v krajnem šolskem svetu, b) v okrajnem in c) v deželnem šolskem svetu; 4.) o učiteljskih pravicah v a) okrajni in b) v deželni učiteljski konferenciji.

Ker mora učitelj svojo službo vestno po danih šolskih zakonih in ukazih izvrševati, zato so dolžne politične in sodnijske gosposke, ga braniti, ako bi ga kdo motil v izvrševanju njegove službe, n. pr. ako bi prišli starši, svoji ali gospodarji šolskih otrok ali kdorkoli v šolo, kjer bi se jezili in razgrajali nad učiteljem. Ako je bilo samo majhno motenje, ga kaznujejo politične gosposke; ako je bilo žaljenje časti ali slični prestopki, sodi stvar pred kazenskega sodnika. V šoli ima učitelj pravico, da ondi vpriči šolskih otrok sam gospodarji, da ga pri vzgoji in pouku nihče ne moti. Po obstoječih zakonih se niti udje krajnega, niti okrajnega šolskega sveta ne smejo vtikati v pouk v navzočnosti šolske mladine. To pravico imajo le šolski voditelji, c. kr. okrajni in c. kr. deželni šolski nadzorniki, kateri imajo za izvrševanje te dolžnosti potrebne sposobnosti in primerne informacije. Sicer pa mora učitelj v svojem razredu nasproti učencem postopati nekako asolutno, seveda le z ozirom na zakone in naredbe z ozirom na didaktičko-pedagoška načela.

(Dalje.)